

بسمه تعالی

درس فلسفه تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران

موضوع: مفاهیم کلیدی تربیت

تهیه کننده و ارائه دهنده

علی اقبالی

مفاهیم کلیدی در تعریف تربیت اسلامی

در تعریف تربیت اسلامی باید به دو دسته مفاهیم توجه داشته باشیم.

الف. مفاهیم عام شامل: حیات طیبه، تحقق در همه مراتب، نظام معیار اسلامی، انتخاب و التزام آگاهانه و اختیاری نظام معیار اسلامی، هویت، تکوین و تعالی پیوسته، جامعه صالح، موقعیت، درک و بهبود موقعیت

ب. مفاهیم کلیدی خاص شامل: فرایند، تعامل، مربیان، متریان، زمینه سازی، هدایت، آماده شدن، کسب شایستگی های لازم

مفاهیم کلیدی در تعریف تربیت اسلامی

تعریف برخی از مفاهیم عام:

۱. حیات طیبه: وضع زندگی مطلوب بشر در همه ابعاد و مراتب بر اساس نظام معیار ربوبی و که نهایتاً به قرب الهی ختم می شود. و این حیات صرفاً امری اخروی نیست بلکه در همین دنیا و با رنگ و بوی الهی بخشیدن به زندگی دنیوی و حاکمیت یافتن ارزشهای دینی در زندگی آدمی هم در جنبه فردی و هم در جنبه اجتماعی امکان پذیر است.
۲. تحقق در همه مراتب: بدین معنی است که حیات طیبه دارای مراتب و درجاتی است که دارای مقدماتی است. بنابراین وصول و تحصیل برخی از این مقدمات نه تنها مقبول انسان های دیندار بلکه مطلوب همه انسان هاست نظیر دست یابی و تامین متعادل نیازهای زیستی و طبیعی
۳. نظام معیار اسلامی: منظور از نظام معیار اسلامی مجموعه ای منسجم از ارزشهای برگرفته شده از منابع دینی و یا متناسب با آن است که این ارزشها وجه تمایز حیات طیبه با سایر انواع سبک های زندگی است.
۴. هویت: انسان علاوه بر داشتن فطرت الهی، دارای عواطف و تمایلاتی و استعدادهای طبیعی است که تحت تاثیر عوامل محیطی و وراثتی است و در اثر نوع عقل ورزی خویش و با درک موقعیت ها و نحوه مواجهه اختیاری با آنها به تدریج واقعیتی سیال در دو بعد فردی و اجتماعی می یابد که از آن با نام هویت و در تعبیر قرآنی به عنوان شالکله یاد می شود. در حقیقت هویت برآیند تعامل اختیاری آدمی با مجموعه ای از عوامل و موانع بر وجود اوست که در قالب ترکیبی از بینش ها، باورها، تصمیمات و اعمال مداوم فردی و اجتماعی و آثار تدریجی آنها به تدریج در درون خود فرد شکل می گیرد و بدین صورت می توان گفت که نهایتاً هویت محصول اکتساب برخی از صفات و مهارت ها توسط خود شخص در پرتو اراده و عنایت الهی و تا حدودی متأثر از شرایط طبیعی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی و اقتصادی است.

مفاهیم کلیدی در تعریف تربیت اسلامی

تعریف برخی از مفاهیم خاص:

۱. فرایند تربیت: فرایند تربیت در حقیقت ناظر به عمل اجتماعی مستمر، تدریجی و هدفمند است که باید متناسب بر مراحل تحول وجودی افراد طراحی شود و با توجه به عوامل گوناگون اجتماعی و هماهنگی با آنها عوامل صورت پذیرد.
۲. تعامل: فرایند تربیت در حقیقت ناظر بر تعامل و کنش **دو سویه دو قطب فعال تربیت یعنی مربیان و متربیان می باشد**. که علاوه بر ایجاد مقتضیات و برداشتن موانع از سوی مربیان، حضور فعال و اختیار متربیان را نیز طلب می کند.
۳. مربیان: مجموعه ای از افراد نسبتاً رشد یافته و خیرخواهی هستند که به لحاظ کسب شایستگی فردی و اجتماعی و تحقق مراتب قابل توجهی از حیات طیبه در وجود خویش، مسئولیت هدایت و رشد و تحول وجودی افراد دیگر را بر عهده گرفته اند.
۳. متربیان: افرادی که مخاطبان اصلی فرایند دو سویه تربیت اند و از استعداد و توانایی بالقوه برای حرکت اختیاری به سوی مراتب کمال برخوردارند لذا در این جهت به راهنمایی و هدایت دیگران نیازمند هستند.
۴. زمینه سازی: طراحی و اجرای مجموعه ای از تدابیر و اعمال هماهنگ و سنجیده و عمدی از سوی مربیان در قالب ایجاد مقتضیات و رفع موانع و ایجاد شرایط در جهت تحول هویت متربیان با درک حرکت اختیاری آنان در جهت کمال مطلوب یا همان حیات طیبه و قرب الهی.
۵. هدایت: جهت دهی حرکات آگاهانه و اختیار افراد جامعه است در مسیر دست یابی به هر نوع کمال شایسته ای که در راستای غایت زندگی یا همان قرب الهی و مراتب مختلف آن

تعریف تربیت اسلامی با توجه به مفاهیم عام و خاص

۱. تربیت: تربیت عبارت است از فرایند تعاملی زمینه ساز تکوین و تعالی پیوسته هویت متربیان، به صورت یک پارچه و مبتنی بر نظام معیار اسلامی، مبتنی بر هدایت ایشان در مسیر آماده شدن جهت تحقق آگاهانه و اختیاری مراتب حیات طیبه در همه ابعاد.

تبیین ویژگی های تعریف فوق:

۱. تکیه بر نظام معیار اسلامی: یعنی بر اساس ارزش های دینی باشد.
۲. تاکید بر تکوین و تعالی پیوسته هویت: به معنی توجه به ابعاد فردی و اجتماعی تربیت و حرکت تدریجی آنها به سوی کمال با توجه به نظام معیار اسلامی
۳. تاکید بر آگاهی: به این معنا که ارزش تحولات تربیتی به آگاهانه بودن و معرفت بخش بودن آنهاست.
۴. توجه به عناصر آزادی و اختیار: ارزشمندی هر عمل تربیتی به اختیاری بودن آن است.
۵. همه جانبه بودن: بدین معنا که با توجه به اینکه انسان موجودی چند بعدی است تربیت وی نیز باید بر مبنای همه ابعاد وجودی وی باشد و از هیچ بعدی غفلت نشود.
۶. اعتدال و توازن: از مشخصات بارز تربیت اسلامی اعتدال و پرهیز از افراط و تفریط در همه شئون زندگی فردی و اجتماعی است.